

PARIMAIK PRAKTIKAIK SOOTEADLIKUST KASVATUSEST LASTEAIAS

Paljudes Euroopa riikides püüeldakse sotsiaalsema, kaasavama, rohkem loovust ja innovatsiooni ergutava hariduse poole. Põhisuund sai alguse 1980-ndatel aastatel, kui teaduslikult kummutati seni kehtinud arusaamad sooliste käitumiserinevuste ja traditsiooniliste soorollide bioloogilisest ettemääratusest. Mõisteti, et bioloogilisest soost lähtuv erinev suunamine, kasvatus ja ootused piiravad laste isiksuslikku arengut ning edaspidiseid valikuid mõlema soo puhul.

Imikueast alanud soopõhine eristamine ja kasvatamine ilmneb esimeses haridusastmes, aga just seal saab astuda samme kõigile võrdseid võimalusi pakuva hariduse poole. Eelnevalt on vaja aga teada ja märgata, milles tüdrukute ja poiste ebavõrdne kohtlemine õpetajate/kasvatajate poolt avaldub.

Tüdrukute ja poiste ebavõrdne kohtlemine lasteaias selgus lasteaiakasvatajate käitumise **lindistamistest** ja **vaatlustest**.

Näiteks Rootsis selgus, et eri soost lastega käituti erinevalt ainuüksi aidates nende riietumisel. Tüdrukutega räägiti vahetpidamatult, kasutades keerulisi ja mitmekesiseid lauseid. Jutud tüdrukutega katkesid vaid siis, kui mõni poiss tähelepanu endale tõmbas. Kohe jäeti tüdruk kõrvale ja rutati kõva häälega abi nõudvale poisile appi. Tüdrukutele saatis see sõnumi, et tüdrukud on teisejärgulised, peavad olema tublid ja ootama vaikselt oma järge. Poistega suheldi samas riietumise situatsioonis vaid käskude-keeldude kaudu: «Tule siia! Lõpeta! Istu!» jne. Poisid ise käitusid samamoodi – pöördusid kasvatajate poole vaid käskude ja paarisõnaliste palvetega või hoopis sõnatult, sirutades oma jopevarrukad kasvataja poole.

Kui kasvatajad hakkasid oma käitumist analüüsima ja põhjendama, selgus, et kasvatajad arvasid, et poisid tahavad kiiresti õue mängima minna ega soovigi juttu ajada. Oletust, et poisid tahavad võimalikult kiiresti välja mängima saada, peeti nii iseenesestmõistetavateks, et neid tavaolukorras ei teadvustatud ega seatud ka kahtluse alla.

Lindistatud ja analüüsitud suhtlemiserinevuse ilmnemisel ei saanud enam keegi ka hiljem väita, et poiste keelekasutus on samavanuste tüdrukutega võrreldes looduse poolt etteantult vähem arenenud.

Kasvatajad muutsid oma käitumist – käskude jagamise asemel hakati pois-tega teadlikult vestlema. Selgus, et poisid ei kiirustanud riietumise ja välja saamisega, vaid jäid meeleldi riietusruumi seniks, kuni nendega räägiti.

Läbiviidud eksperiment näitas väga selgelt, et poiste käitumise põhjuseks olid kasvatajate ootused nendele; **muutes ootusi, muutus ka käitumine.**

AUSTRIA FUN AND CARE LASTEAED

Fun and Care on 1999. aastal avatud Viini lasteaed, kus rakendatakse sootundliku pedagoogika põhimõtteid, et vältida kasvatustöös mehelikkuse ja naiselikkusega seotud stereotüüpe. Fun and Care lasteaias tuginetakse laste individuaalsetele valikutele ja eelistustele ning välditakse ühiskonna poolt etteantud meheks ja naiseks olemise mudelite järgimist. Oluliseks peetakse laste soole „ebatüüpiliste“ tegevuste õppimist ja poistele ning tüdrukutele võimalikult paljudest eri valdkondadest teadmiste andmist.

Lasteaia põhieesmärgiks on avardada tüdrukute ja poiste mängude ja tegevuste valikuid, millega luuakse neile võrdsemaid võimalusi edasiseks eluks. Eeldatakse, et kui lapsed mängulise tegevuse kaudu oma soole traditsiooniliselt mitteomaseid kogemusi ei saa, siis on neil täiskasvanutena raskem teha soostereotüüpidest vabu valikuid.

Lasteaias on tüüpiliste nuku- ja ehitusnurkade asemel loodud avatud mänguruum, et vältida mängulise tegevuse temaatilist etteantust ja raamistamist. On teada, et tüdrukud ja poisid tajuvad väga varakult ära, missugune mänguala ja tegevus kumma soo juurde „kuulub“. Ruumis olevaid erinevaid nn. poiste ja tüdrukute mängu- ja asju on võimalik omavahel seostada erinevates kontekstides ja situatsioonides.

Lasteaia personali valik lähtub soolisest tasakaalustatusest – igas lasteaiarühmas töötab õpetajana üks mees ja üks naine. Tähtis on, et lapsed kogeksid, et ka mehed tegutsevad meelsasti väikeste laste õpetajatena ja laste eest hoolitsejana.

Fun and Care lasteaed lähtub seisukohast, et oluline on teadvustada, et kõik tüdrukud ei ole sarnased, samuti ei ole seda kõik poisid.

Tüdrukuid toetatakse eelkõige:

- oma soovide ja vajaduste kindlameelses ja oskuslikus väljaütlemises, nt. „ei, ma ei taha“, „ma oskan ise“ jne
- liikuvates, füüsilistes ja loovates tegevustes osalemisel, nt jalgpallimäng, torni ehitamine jne
- enese eest seismisel
- arvutite ja muude tehniliste vahendite kasutamisel.

Poiste puhul toetatakse eelkõige:

- nende osalemist hoolitsevates tegevustes
- teistesse lastesse hoolivat suhtumist
- abivalmidust
- konfliktide lahendamise oskusi, pakkudes alternatiivseid käitumisviise vastandina karjumisele, kisamisele ja löömisele
- nukkudega ümberkäimise oskuse õppimist.

ISLAND – HJALLI PEDAGOOGIKA

Hjalli pedagoogika metoodikate põhisisuks on:

- iga lapse enesehinnangu ja eneseteadvuse areng
- sooliste vastanduste vältimine
- laste vabastamine stereotüüpsete soorollide ja soostereotüüpide omaksvõtmisest.

Metoodika eesmärgiks on, et tüdrukud ja poisid teeksid koostööd võrdsetel alustel. Kaugemaks sihiks on võrdsemad haridustulemused ja kehtiva sooideoloogia muutmine ning soostereotüüpide kaotamine. Sooideoloogia all mõistetakse suhteliselt nõrgalt seostatud ideid, hinnanguid, väärtusi ja hoiakuid. Nende abil normaliseeritakse ja õigustatakse erinevaid ootusi soorollidele ja sugudevahelistele suhetele

Lasteaiarühmad koostatakse soo ja vanuse alusel.

Poistele õpetatakse, et poiste jaoks on normaalne hästi käituda, olla vastastikku hooliv, empaatiavõimeline, abistav, koostööaldis.

Tüdrukutele õpetatakse, et tüdrukute jaoks on normaalne olla vapper, ennastkehtestav, eneseteadlik ja autonoomne.

Välditakse laste võrdlemist ja võistlemist. Tüdrukute ja poiste rühmad mängivad ja tegutsevad teatud osa päevast koos ilma, et neil tekiks vajadus soogrupiti eristuda. Kõiki lapsi kasvatatakse sellistes lasteaedades nii, et nad arendaksid endas kõiki positiivseid isiksuseomadusi ja võimalusi neid rakendada.

Hjalli pedagoogika on unikaalne ka selles mõttes, et mänguasju tehakse looduslikust materjalist, kogu ruumilahendus on lihtne ja rahulik. Sotsiaalsete oskuste arendamiseks järgitakse väga täpselt kui palju tüdrukud ja poisid mängivad eraldi ja koos.

ROOTSI – SOOTUNDLIK KOOLIEELSETE LASTEASUTUSTE ÕPPEKAVA

Õppekavas lähtutakse järgnevatest põhimõtetest ja väärtustest: inimelu puutumatus, üksikisiku vabadus ning terviklikkus, kõigi inimeste võrdväarsus, sugude võrdsus ning solidaarsus nõrgemate ning vähemkaitstud inimestega.

Näiteks Stockholmi Järfällä lasteaias antakse poistele ja tüdrukutele võimalus avardada oskusi, mida nad isiksuse väljaarendamiseks vajavad. Rõhutatatakse neid oskusi ja teadmisi, millele pole tüdrukute ja poiste traditsiooniliselt kasvatamisel ja õpetamisel tähelepanu pööratud.

Tüdrukutele luuakse eelkõige võimalusi:

- võistelda, nõuda endale ruumi, olla julge, tegutseda ja esineda suuremate gruppide ees
- arendada välja oma soovi eksperimenteerida
- katsetada uusi asju, ja seda korduvalt ja üha uuesti, tehes selgeks, et sihile jõudmise protsess on olulisem kui siht ise
- julgeda valjult ja kindlameelselt rääkida ning õppida ütleva "ei"
- luua endale positiivne mina-kuvand, usaldada oma mõtlemist, arendada enesekindlust
- tunda uhkust selle üle, et ollakse just selline, nagu ollakse, nii seesmiselt kui väliselt
- olla algatusvõimeline
- tegelda motoorseid võimeid nõudvate tegevustega
- olla ära kuulatud ilma rääkimisele vahele segamata.

Poistele luuakse võimalusi:

- tegelda rohkem keeleliste oskuste arendamisega ja kontseptuaalsete ideedega
- õppida lugu pidama rääkimisest ja selle tähtsusest konfliktide lahendamisel, õppida rääkima teistega vaheldumisi, lubama teistel oma seisukohti esitada
- tunda, et kõik emotsioonid ja tunded on õiged, ning õppida enesevalitsemist
- õppida seda, mida tähendab “meie”, arendada koostööd tihedas lävimises teistega
- mõista, näidata üles austust ja kuulata teiste inimeste arvamusi ja vajadusi
- näidata üles hoolivust teiste inimeste suhtes ja väljendada sellekohaseid tundeid
- saada lasteaias positiivseid emotsioone ja tagasisidet
- õppida ”peent näputööd” tegema
- mängida, maadelda, võistelda jne, jälgides kindlaid reegleid.

Paljudes Rootsi lasteaedades ja algkoolides veedavad lapsed osa päevast eraldi poiste-ja tüdrukutegruppides ning harjutavad neid oskusi, mida neilt tavapäraselt ei oodata.

Poisid treenivad lähedust, vestlemist, kuulekust, suhete väärtustamist. Tüdrukutele võimaldatakse tavapärasest rohkem kehalisi tegevusi, oma arvamuse avaldamist, võistlemist jne.

Selliste kasvatuspõhimõtete elluviimise tagajärjeks on see, et poisid suudavad olla koostöövõimelised, istuda paigal ja kuulata, vestelda rikast sõnavara kasutades ja tundeid väljendades. Samas julgevad tüdrukud võtta rohkem ruumi enda kasutusse, iseenda eest seista, teiste tunnete riivamist kartmata üksteisega võistelda jne.

Eestis on ekslikult tekkinud ettekujutus nagu tähendaks sooneutraalne kasvatus Rootsi mõnes lasteaias lastelt soolisuse äravõtmist. Tegelikult on tegemist lähenemisega, mille eesmärk on vältida soo kui peamise rühmitamiskategooria rõhutamist, soogruppide eristamist ja vastandamist ning anda lastele võimalus areneda ja kasvada ilma kammitsevate soonormideta ehk sooliste stereotüüpideta. Nn soovaba lasteaed on see, kus teadlikult välditakse laste individuaalset arengut piiravat pidevat soo alusel rühmitamist, nimetamist, sildistamist ja vastandamist.

Sugu ega soolist identiteeti ei saa inimeselt ära võtta, tüdrukud teavad, et nad on tüdrukud ning poisid seda, et on poisid. Muuta saab ajale jalgu jäevate soorollide liigselt kitsaid piire ning vältida sugude vastandamist.

Ülalkirjeldatud lähenemised eeldavad, et:

- teatakse ja nähakse soolise ebavõrdsusega seotud probleeme ühiskonnas
- seatakse eesmärgiks tüdrukute ja poiste võrdsed haridustulemused
- analüüsitakse oma lasteaeda ja kaardistatakse olemasolev olukord
- töötatakse välja ja viiakse ellu tegevuskava eesmärgi saavutamiseks.

Käitumisharjumuste ja hoiakute kujunemist toetab lapsi ümbritsev eelarvamusetevaba, soostereotüüpe ja poiste ning tüdrukute vastandavat võrdlemist vältiv psühhosotsiaalne ja füüsiline keskkond.